

розшукова діяльність” / О. О. Подобний. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2014. – 38 с.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ : Закон України від 12.02.2015 № 193-VIII // ВВР. – 2015. – № 21. – Ст. 134.

Кириченко О.В. Криминальная полиция как субъект оперативно-розыскного противодействия преступлениям против общественной безопасности. Дана характеристика уголовной полиции как субъекта оперативно-розыскного противодействия преступлениям против общественной безопасности и внесены предложения по усовершенствованию системы субъектов противодействия данным преступлениям.

Ключевые слова: *уголовная полиция, организованная преступность, преступления против общественной безопасности, оперативно-розыскное противодействие.*

Kyrychenko O.V. Criminal police as subject of operational-search combating crimes against public safety. In the article the characteristics of the criminal police as a subject of operational combating crimes against public safety and provided suggestions for improving the system of actors countering these crimes. Determined that the system of criminal police units who are subjects of operational combating crimes against public security, are: 1) operational units, whose activities are directly aimed at combating these crimes; 2) operational units, which are aimed at countering certain types of crimes committed by criminal organizations; 3) operational units, whose activities are not directly aimed at combating this crime, but according to its functions support the activities of the main subjects of operational combating crimes against public safety. Ukraine proposed to create a separate law enforcement agency as the main subject of combating organized crime and all crimes against public security in particular, which should involve professionals from operational units of the National Police, the Security Service and others.

Keywords: *criminal police, organized crime, crimes against public security, operational-search combating.*

Надійшла до редакції 25.12.2015

Однолько І. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія
прокуратури України)

УДК 343.8

СУЧАСНА ЛАТЕНТНІСТЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто актуальні питання латентності злочинності в Україні на сучасному етапі. Проаналізовано точки зору вчених з приводу розуміння та визначення латентності як складової кримінологічної характеристики, а також визначено злочини, що характеризуються найвищим рівнем латентності, за 2 останні роки. Зазначено недоліки законодавства та запропоновано шляхи мінімізації латентності.

Ключові слова: *латентність злочинності, причини і умови латентної злочинності, метод статистичних рівнянь залежностей, заходи мінімізації.*

Постановка проблеми. Будь-яка статистична інформація базується на кількісних та якісних показниках. У кримінології до числа таких належить і латентність злочинності, що становить сукупність злочинів, котрі залишилися невиявленими, невідомими правоохоронним органам та суду та не були зареєстровані.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В межах дослідження кримінологічної характеристики будь-якого виду злочинності обов'язковим є визначення рівня латентності. Науковий інтерес до цього показника завжди є значущим. Так, вперше досліджувати латентність злочинності почав ще А. Кетле. Подальші наукові дослідження містяться у працях Р.М. Акутаєва, А.І. Алексеева, М.М. Бабаєва, Н.К. Горяїнова, І.М. Даньшина, А.І. Долгової, Г.Й. Забрянського, А.В. Зайцева, А.Ф. Зелінського, О.Г. Кальмана, В.М. Кудрявцева, А.М. Ларіна, О.М. Литвака, В.В. Лунєєва, Г.А. Матусовського, С.С. Остроумова, В.В. Панкратова, В.М. Поповича, О.Б. Сахарова, Т.К. Щеглової, В.І. Шакуна та інших вчених.

В останні роки тіснішає зв'язок кримінології з математикою і кібернетикою. Праці Г.А. Аванесова, Ю.Д. Блувштейна, С.Е. Віцина, А.Ф. Зелінського, Р.О. Кулинича, В.В. Панкратова та інших довели можливість плідного співробітництва кримінології з цими науками. Математичні методи суттєво підвищують точність кримінологічних досліджень та їх висновків (наприклад, при визначенні рівня латентності злочинності, її прогнозуванні).

Мета. Латентна злочинність, як обов'язкова складова загальнокримінальної злочинності, містить у собі усі її ознаки, обумовлені тими самими соціальними чинниками, та спричиняє матеріальну і моральну шкоду суспільству. Існують об'єктивні і суб'єктивні фактори латентної злочинності.

На сучасному етапі для створення евристично значущої кримінологічної характеристики злочинності необхідно виділити та дослідити кількісні та якісні показники – елементи характеристики досліджуваних злочинів – та на цьому ґрунті створити цілісне уявлення про кримінологічну ситуацію стосовно злочинів, що вчиняються на території України.

Виклад основного матеріалу. Детальніше розглянемо латентність як складову кримінологічної характеристики. В юридичному словнику “латентна злочинність” визначена як злочинність, яка не взята на облік і прихована від відповідних державних органів, спеціально покликаних з нею боротися [1, с. 364].

Найбільш вдалим визначенням латентної злочинності, на наш погляд, є дефініція українського кримінолога А.Ф. Зелінського: «Латентна злочинність розглядається як сукупність передбачених кримінальним законом діянь, які у зв'язку з певними причинами не враховані правоохоронними органами – ОВС, прокуратурою, службою безпеки» [2, с. 32] та вченої А.І. Долгової: «Латентна злочинність – це сукупність прихованої злочинності. Під прихованою розуміють злочини та їх сукупність, що вчинені, але про них не стало відомо правоохоронним органам і суду. Та частина злочинів, яку скривають, включає злочини, їх сукупність, що стали відомі правоохоронним органам,

але з різних причин не знайшли відображення в офіційній статистиці злочинності» [3, с. 135].

На нашу думку, більш ґрунтовне поняття латентної злочинності розкрито в підручнику з кримінології за редакцією професора І.М. Даньшина: "Латентна злочинність – це сукупність фактично вчинених злочинів, які, однак, не були виявлені або внаслідок інших обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, відомості про які у зв'язку з цим не знаходять відображення в офіційній кримінально-правовій статистиці" [4, с. 45].

В.М. Кудрявцев розбиває латентну злочинність на 3 види:

1) незаявлені злочини – ті, що вчинені, але потерпілі, свідки, посадові особи та інші громадяни, стосовно яких вчинювалися злочини, не повідомили про це у правоохоронні органи;

2) невраховані злочини – ті, про які були поінформовані правоохоронні органи, але не зареєстрували та не розслідували відомі їм факти вчинення злочинів;

3) нестановлені злочини – ті, які були заявлені, зареєстровані, їх розслідували, але у зв'язку з неналежним ставленням співробітників правоохоронних органів до виконання своїх функціональних обов'язків, недостатньою професійною підготовкою, не сприяли встановленню місця події чи взагалі наявності складу злочину.

Виходячи з вищевикладеного, можна визначити, що найбільш притаманним для теоретико-правового та практичного забезпечення підходом до визначення латентної злочинності є класифікація О.М. Литвака, який визначає, що латентна злочинність має свої різновиди: природна (коли про вчинені злочини достовірно знають лише самі правопорушники та причетні до цього особи) і штучна (виникає у випадку небажання потерпілих, свідків та посадових осіб, які повинні протидіяти злочинності, сповіщати про вчинені злочини правоохоронні органи, давати правдиві свідчення) [5, с. 63].

На сучасному етапі розвитку української кримінологічної науки "латентна злочинність" може бути визначена як реальна, але прихована чи незареєстрована частина фактично вчинених кримінальних правопорушень, не внесених до Єдиного реєстру досудових рішень.

Однак для з'ясування існування будь-якого явища варто визначити причини та умови. Як зазначає І.М. Даньшин, до причин і умов латентної злочинності належать такі: специфіка окремих видів злочинів, які за способом вчинення передбачають підвищену прихованість (небажання виконавця злочину та потерпілого повідомляти про злочин, зацікавленість обох сторін при вчиненні злочинів), що породжує труднощі їх виявлення; наявність у суспільстві професійної та організованої злочинності, до якої найчастіше залучаються неповнолітні (мета лідерів груп – уникнути кримінальної відповідальності неповнолітніх з урахуванням недосягнення віку, з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності); низький стан правосвідомості населення (нерозуміння та незнання своїх прав потерпілими, можливість відшкодування їм завданої злочинами матеріальної чи моральної шко-

ди); відсутність належного матеріально-технічного забезпечення; недотримання режиму законності в діяльності правоохоронних органів; небажання повідомляти про відомий факт вчинення злочину до відповідних інстанцій (точніше, страх перед можливою помстою за повідомлення про злочин або невіра в компетенцію правоохоронних органів щодо належного розкриття та розслідування злочину, відсутність винагороди за надану інформацію) [4, с. 45].

Слід зауважити, що навіть тоді, коли беруться до уваги показники офіційної статистики, процент латентності є надто значним, тому що у процесі відносин між злочинцем та жертвою складаються особливі відносини. Вони полягають у тому, що між учасниками, як правило, виникає взаємозацікавленість (наприклад, при вчиненні злочинів, обов'язковою ознакою яких є наявність корисливого мотиву). Найбільш характерними є такі ознаки для корупційних злочинів.

Латентності таких злочинів може сприяти штучне приховування їх в адміністративні правопорушення чи дисциплінарні проступки. Тому реальні кількісні показники є значно більшими, бо під сумнівом залишається обґрунтованість та об'єктивність співвідношення кількості засуджених осіб за корупційні злочини та кількості вчинених злочинів з ознаками корупції.

Останнім часом високим рівнем латентності характеризується й кіберзлочинність. За даними МВС України, тільки у 2014 році зафіксовано понад 270 спроб несанкціонованого списання коштів з рахунків клієнтів банків на загальну суму більше 108 млн грн. Проте, офіційні дані, безумовно, не охоплюють усіх випадків злочинів, бо найчастіше банки намагаються "врегулювати" проблеми на своєму рівні, не надаючи їм розголосу, щоб уникнути репутаційних ризиків [6].

Злочинність в економічній сфері теж характеризується високим рівнем латентності та може складати до 90 %, що пояснюється наявністю соціально-економічної кризи в державі, анексією АР Крим та проведенням антитерористичної операції на Сході країни.

Ще одним видом злочинності з високим рівнем латентності можна визначити злочинність у сфері наркообігу. Так, В.М. Бульба зазначає, що в Україні латентність наркоманії є надто високою порівняно із офіційно зареєстрованою кількістю злочинів у сфері наркообігу (різниця в 10 разів, тобто реальна кількість наркозалежних становить близько 1 млн., з яких 90 відсотків – молоді люди віком до 30 років) [7, с. 121–123].

До цього ж усвідомлення суспільної небезпеки вчинюваних діянь та можливості притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення як особи, яка збуває наркотичний засіб, так і споживача теж є підставою для приховування такої злочинної поведінки.

Активізація терористичної діяльності в Україні за останні 2 роки також вплинула на криміногенну ситуацію в державі. Так, тільки протягом 6 місяців 2015 року, за даними Служби безпеки України, за вчинення терактів з початку поточного року засуджено 21 особу, 6 з яких підозрюються у

шпіонажі. До єдиної інформаційної бази осіб, які підозрюються у причетності до діяльності незаконних збройних формувань та сепаратизму, Державна прикордонна служба внесла дані щодо 13500 осіб [8]. Однак це тільки офіційно зареєстрована статистика, а реальні показники набагато значніші.

Така ситуація свідчить про потребу в невідкладних суттєвих змінах в економічному розвитку держави, у законотворчій та правозастосовній діяльності, у подальшому вдосконаленні нормативно-правової бази, що має відповідати реаліям практики, а також у перебудові й удосконаленні структури органів держави, уповноважених на реалізацію заходів запобігання злочинності.

Окремої уваги може заслуговувати визначення рівня латентності злочинності за допомогою методу статистичних рівнянь залежностей (тренду) та математичного методу – кореляційного та регресійного аналізу. Так, Р.О. Кулинич у своїх дослідженнях визначає, що за допомогою простих формул розрахунку параметрів рівня різних видів та напрямків зв'язку (прямої лінії, гіперболи, параболи, логічної функції) та іншими способами, *можна найбільш точно визначити (спрогнозувати) вчинення у майбутньому тих чи інших правопорушень* (курсив – І. О.). На прикладі визначення рівня злочинності неповнолітніх за допомогою методу статистичних рівнянь залежностей визначено кількість неповнолітніх, які перебували на обліку у кримінальній міліції у справах дітей за 1990–1999 роки. На основі даних розраховано прогнози і встановлено межу їх допустимості для соціально-економічних прогнозів (95 %) з відповідною похибкою у 5 %. З урахуванням значень стійкості тренду, згідно зі шкалою залежностей, вченим зроблено висновки щодо прогнозу рівня кількості неповнолітніх злочинців у 2000–2001 роках, котрі перебувають на обліку у кримінальній міліції та не працювали і не навчалися. Їх кількість становила у 2000 році – 7,9 тис., у 2001 – 6,3 тис. [9, с. 121]. На наше переконання, такі математичні розрахунки можуть вплинути більш точно на визначення реальної кількості злочинів у тій чи іншій сфері чи вирахувати кількість осіб, котрі вчинюють злочини, тим самим знизивши рівень латентності.

До такої, що становить високий рівень латентності, варто віднести й злочинність, пов'язану із втягненням неповнолітніх у злочинну діяльність, що виявляється в діях дорослої особи, пов'язаних із безпосереднім психічним та фізичним впливом на неповнолітнього, вчинених з метою викликати у нього прагнення взяти участь у злочині, і передбачає ініціативну поведінку, пов'язану із впливом на неповнолітнього для залучення його до участі у злочині, зокрема переконання, залякування, підкуп, обман, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших низьких спонукань, пропозицію вчинити злочин, обіцянку придбати або збути вкрадене, давання порад про місце і способи вчинення або про приховання слідів злочину, вжиття спиртних напоїв з неповнолітнім з метою полегшити схиляння його до вчинення злочину тощо [10, с. 19].

Враховуючи означене, судам необхідно ретельно з'ясовувати характер взаємовідносин між дорослим і підлітком, оскільки ці дані можуть мати велике значення для з'ясування ролі дорослого у втягненні неповнолітнього у

вчинення злочину. У процесуальних документах має бути зазначено, якими конкретно діями було втягнуто неповнолітнього у злочинну діяльність, причини такого втягнення і т.д.

Висновки. Підсумовуючи вищерозглянуте, Зазначимо, що найбільш латентними у 2015 році на території України були:

- 1) корупційні злочини, перелік яких визначено у примітці до ст. 45 КК України;
- 2) кіберзлочинність у банківській сфері;
- 3) злочинність, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів;
- 4) злочини проти громадської безпеки (терористична діяльність);
- 5) злочинність у військовій сфері;
- 6) втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність;
- 7) злочини проти статевої свободи і недоторканності.

Деталізуючи абрис латентної злочинності в Україні, можна визначити такі заходи мінімізації:

- 1) з метою виявлення прихованих та незареєстрованих злочинів, порушень законності щомісяця проводити перевірки додержання законності при прийманні, реєстрації та вирішенні заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;

- 2) провести моніторинг латентної злочинності з урахуванням криміногенної ситуації, що характерна для України, за останні 5 років на основі математичних методів, які суттєво підвищують точність кримінологічних досліджень та їх висновків;

- 3) до Закону України “Про бюджет” в частині наповнення бюджету та видатків передбачити пункт про виділення коштів на виконання вищезазначеного положення;

- 4) вжиття заходів щодо усунення виявлених у кримінальних провадженнях причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів;

- 5) розробка кримінологічних прогнозів та планування;

- 6) прийняття державної стратегії запобігання і протидії злочинності;

- 7) кримінологічна експертиза законодавчих та відомчих актів, спрямованих на протидію злочинності.

За умов реалізації усієї системи заходів запобігання на загальнодержавному, індивідуальному та спеціально-кримінологічному рівнях, відповідної правової реакції правоохоронних органів на вчинені кримінальні правопорушення, можливе зменшення рівня латентності злочинності.

Бібліографічні посилання

1. Юридичний словник / за ред. Б.М. Бабія, В.М. Корецького, В.В. Цветкова. – К., 1974.
2. *Зелинский А.Ф.* Криминология : курс лекций. – Х., 1996. – С. 32.
3. Криминология : учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Єминова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2002.
4. Криминология: Заг. та Особл. Частини : підручник // І.М. Даньшин, В.В. Голін, О.Г.Кальман, О.Є. Лисоед ; за ред. І.М. Даньшина. – Х., 2003. – С. 45.

5. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика / О.М. Литвак. – К., 1997. – С. 11–13.
6. Стан кіберзлочинності в Україні / МВС України. – Статистичні дані за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/kiberzlochinnist-prihovana-i-yavna-zagroza-.html>.
7. Бульба В. Стан боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні // Підприємництво. Господарство. Право. – 2004. – № 6. – С. 121–123.
8. Електронний ресурс : Українські новини. – Режим доступу : <http://ukranews.com/news/171568.S-nachala-goda-za-terakt-osudili-21-cheloveka---SBU.ru>.
9. Кулинич Р.О. Способи прогнозування правопорушень методом статистичних рівнянь залежностей / Р.О. Кулинич // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – С. 120–121.
10. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність. Стан злочинності неповнолітніх за 1998–2002 рр. (за даними МВС) / Кількість неповнолітніх, засуджених у 1992–2002 рр.

Однолько И.В. Современная латентность преступности в Украине: реалии и перспективы. Рассмотрены актуальные вопросы латентности преступности в Украине на современном этапе. Проанализированы точки зрения ученых по поводу понимания и определения латентности как составляющей криминологической характеристики, а также определены преступления, характеризующиеся высоким уровнем латентности, за 2 последних года. Указаны недостатки законодательства и предложены пути минимизации латентности.

Ключевые слова: латентность преступности, причины и условия латентной преступности, метод статистических уравнений зависимостей, меры минимизации.

Odnolko I.V. Modern latency crime in Ukraine: realities and prospects. This publication discusses topical issues of the latency of crime in Ukraine at the present stage as an integral part of the criminological characteristics of crime.

Certain points of view of scientists-criminologists, according to which latent crime is defined as the sum of actually committed crimes, which, however, were not found or due to other circumstances become known to law enforcement and judicial authorities, the details of which are therefore not reflected in official criminal law statistics.

For criminological research and the implementation of their results in practical activity key defined in statistical reporting to highlight unreported crime, unreported crimes, and the crime is not established for the possible development of future projections and measures to prevent crime.

Considering the above-mentioned, at the present stage of development of Ukrainian criminological science “latent crime” can be defined as the real, but hidden or undocumented part of the actually committed criminal offences are brought in the Unified register of pre-trial decisions, distributed in natural and artificial latency.

The attention is focused on the need to identify the causes and conditions of the latency of crime.

Certain crimes have a high level of latency for the last 2 years. These shortcomings of the legislation and proposed ways to minimize latency.

Among important according to the author, may be determining the level of the latency of crime by using the method of statistical equations of dependencies (trend) and the mathematical method of correlation and regression analysis on the example of determination of the level of latency of juvenile delinquency.

On the basis of the research conducted in the framework of this type of work determined that the most latent in 2015 on the territory of Ukraine can be defined corruption crimes, cyber crime, crime associated with illicit trafficking in narcotic drugs, crimes against public security (terrorism), crime in the military sphere, the involvement of minors in criminal activity, crimes against sexual freedom and inviolability.

Keywords: latency of crime, the causes and conditions of delinquency, the method of statistical equations of dependencies, measures to minimize.

Надійшла до редакції 16.12.2015